

İNSANLIĞIN ÖNDERLERİ PEYGAMBERLER

Cağfer KARADAŞ
Prof. Dr., BUÜ İlahiyat Fakültesi

İnsanlık Tarihi ve Peygamberler

İslam inancına göre evrenin tarihi, Yüce Allah'ın onu belli evrelerle yoktan yaratmasıyla ve bunun sonucunda olgu ve olayların varlık sahnesine çıkmasıyla başlar. Zaman, eşyaya göre ortaya çıkan göreceli yani izafi bir varlık olduğundan, ilk yaratma sonucu şeylerin oluşmasıyla birlikte tarih başlamıştır; dolayısıyla zamanın yani tarihlendirmenin ilk başlangıcı, evrenin yaratılmasıdır. İnsanlık tarihi ise Hz. Âdem'in topraktan yaratılması ve aynı cinsten eşi Havvâ'nın yaratılmasıyla başlamıştır. Buna göre insanlık tarihinin başlangıcı Hz. Âdem'in yaratılıp varlık sahnesinde yerini almasıylaadır. İlk insan Hz. Âdem aynı zamanda peygamber olduğuna göre, insanlık tarihi, aslında peygamberler tarihidir.

İlk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem (as) ile başlayan insanlık tarihi, onun peşi sıra gelen diğer peygamberlerle devam etmiştir. Peygamberler, Allah'ın hikmeti, adaleti, rahmeti ve bereketinin gereği olarak insanlığa hidayet rehberleri ve dünya hayatında yol kılavuzları olarak gönderilmişlerdir. Çünkü Allah, cinleri ve insanları kendisine kulluk etsinler veya kulluk vazifelerini yerine getirsinler diye yaratmış; onları baskı altına almamış, üstelik onlara verdiği akıl ve irade nimetini özgürce kullanma imkânı sağlamıştır. Yüce Allah akıl ve iradenin yanında insanı göz ve kulak gibi dış duyular; sezgi ve feraset gibi iç duygularla donatmıştır. Bu nimet ve imkânların yanı sıra peygamber göndererek ve kitaplar indirerek insanı dışarıdan ayrıca desteklemiştir. *“Allah insana kötülükleri ve kötülüklerden korunma yollarını ilham etti ve öğretti”¹ “Biz insana yolu gösteririz, dilerse şükreden dilerse inkâr edenlerden olur”²*

Bilinmelidir ki, peygamberler birer tarihi gerçek şahsiyetlerdir ve anlatılan peygamber kıssaları da tamamıyla bu gerçeğin vakıya uygun hikâyesidir. Nitekim Yüce Allah *“Yemin olsun ki, Kur'an'da geçen peygamber kıssalarında akıl sahipleri için nice ibretler vardır. Kur'an, uydurulmuş bir söz değildir; fakat o, kendinden önceki peygamberleri ve ilahî kitapları tasdik eden, her şey hakkında yeterli açıklama yapan, iman eden topluluklar için hidayet ve rahmet vesilesidir.”³* âyetinde bunu açıkça bildirmiştir.

Peygamberlerin sayısına gelince, tamamının bize bildirilmediği Kur'an'da açıkça dile getirilmektedir.⁴ Zaten peygamberlerden bize bildirilenlere baktığımızda tamamının neden bildirilmediğini bir ölçüde anlayabiliriz. Genellikle peygamberlerden bize bildirilenler, Hz. Peygamber (sav) zamanında ve günümüzde sözlü ve yazılı olarak insanlık hafızasında yer edinmiş, bir şekilde bilinen ve tanınan peygamberlerdir. Yüce Allah Kur'an'da zikredilen peygamberler üzerinden mesaj vermeyi dilediğinden, bilinenler üzerinden bu mesajı vermeyi yeterli görmüş olsa gerektir. Kur'an'da zikredilen

¹ eş-Şems 91/8.

² el-İnsân 76/3.

³ Yusuf 12/111.

⁴ en-Nisâ 4/164; el-Mü'min 40/78.

peygamberlerin çoğunun Yahudilere gönderilen elçiler olmasının gerekçesi de milletler içerisinde tarihi en iyi bilenen kavmin onlar olması dolayısıyladır.

Demek ki Yüce Allah bize kolaylık sağlamış, seçtiği bazı peygamberlerin ibret ve öğüt alınacak yönlerini bildirmiş, tevhid mücadelesine dair hayat hikâyelerinden bize örneklik teşkil edecek tecrübelerini aktarmıştır. Zaten Kur'an'da zikredilen peygamberlerin sayılarını, nerede ve ne zaman yaşadıklarını bilmek gibi bir yükümlülüğümüz bulunmamaktadır. Nitekim ilahî kitaplar dışında bunları tespit edecek bir imkân da bulunmamaktadır. Öyleyse ilahî kitapların verdiği bilgilerle yetinmek, kıssaları o çerçevede anlamaya çalışmak en sağlıklı olanıdır.

Peygamberlerin Görevleri

Kur'an'daki kıssalar dikkatli bir şekilde incelendiğinde peygamberler, en çok tevhid üzerinde durmuşlar ve sırasıyla zorbalık, zulüm, bozgunculuk ve ahlaksızlık hususlarında kavimlerini uyarılmışlar; onları sürekli doğru yola, hak ve hakikate çağırmışlardır. Aslında o günden bugüne insanda değişen bir şey yoktur. Bugünün insanının da temel sorunu, irade-kudret dengesini kuramaması, bir diğer değişle hayal ile hakikat arasını ayırt edememesidir. Bu yüzden insanoğlu ya haddi aşarak hayalperest bir hayat yaşamaya çalışmakta ya da Allah'ın kendisine verdiği kudreti gereğince kullanmayıp tembel ve ezik bir yaşantıya mahkûm olmaktadır.

Peygamberler vasıtasıyla öğrendiğimiz tevhid inancının baştan beri insana vermeye çalıştığı şey, orta yolun tutulması ve gözetilmesi, eskilerin tabiriyle iktisatlı ve itidalli bir toplum hayatının benimsenmesidir. Bu aslında Kur'an'da geçen sırat-ı müstakim üzere yaşamaktır. Başka bir ifadeyle tevhid inancı, insanın dengesini korumasının ve aşırılıklardan uzak tutmasının yanında ona hem dünyada hem de ahirette huzurlu ve vakarlı bir hayat teklif etmekte ve bunu yerine getirmesi karşılığında da dünya ve ahiret kurtuluşunu garanti etmektedir.

Ayrıca peygamberlerin kıssalarda insanların yaşantılarını kolaylaştıracak, onlara kalıcı kültürel ortam oluşturacak ve medeni bir hayat tarzı benimsetecek tecrübe örnekleri bulunmaktadır. Nitekim her peygamberin farklı bir meslekle gelmiş olması bunun çarpıcı göstergesidir. İmam Matürîdî bu noktaya dikkat çeker ve peygamberlerin medeni bir ortama geldiklerini veya geldikleri ortamı medeni bir yapıya kavuşturduklarını dile getirir. Nitekim Kur'an'da peygamberlerin gönderildiği yerler *karye* olarak isimlendirilir. *Karye*; çöl ortamı, vaha, bozkır veya taşra anlamına gelen *badiyenin* zıttı bir anlamı ihtiva etmektedir. Matürîdî *karye* kelimesinin yerleşikliği ve medeniliği bünyesinde barındıran yerleşim yerleri olduğunun altını çizer. Çünkü bu özelliklere sahip olan yerler hem her türden insanı barındırır hem de bilgi ve görgü yüksekliğini gerektirir, ayrıca taşralı insanların burayla olan irtibatı dolayısıyla oralarla iletişime geçilmesinde kolaylık sağlar. Nitekim ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem dışındaki peygamberlerin *karye* denilen medeni ve yerleşik beldelere gönderilmesinin altında yatan hikmet de bu olsa gerektir. Hz. Âdem ve Hz. Havvâ'nın ilk anda mükemmel bir bahçeye/cennete konulması da aslında insanın bu medeni durumuna işaret etmektedir. Hz. Muhammed Mustafa'nın (sav) bir şehir olan Mekke'den yine şehir

hükümünde olan Yesrib'e hicrete izin verilmesi ve orasının da tam bir medeniyet merkezi konumuna getirilerek isminin Medine olması da bu gerçeğe uygun düşmektedir.⁵

Peygamberler ve Tarihin Dönüm Noktaları

Anlayıştan anlayışa, tarihçiden tarihçiye değişmeler olsa da genellikle tarihin dönüm noktaları ya savaşlar ya afetler sonucu büyük göçler veya büyük buluşlara göre tespit ve tayin edilir. Bunlar içerisinde savaşlar her zaman başat belirleyici rol oynamıştır. İskender'in büyük istilası, Roman'ın yayılmacı anlayışı, Atilla'nın Avrupa üzerinde estirdiği rüzgâr, Cengiz'in her şeyi yok ederek hızla yayılması, Birinci ve İkinci Dünya Harpleri; Hitlerin, Stalin'in ve Mussolini'nin acımasızlığı, Amerika'nın atom bombasıyla iki şehri yok etmesi bunlara örnek gösterilebilir. Bu savaşlar aynı zamanda kıtlığı ve salgın hastalıkları tetikledikleri, güven ortamını yok ettikleri, toplumsal ve psikolojik yıkıma ve alt üst olma haline yol açtıkları için büyük nüfus dalgalanmalarına ve kitlesel göçlere neden olmuşlardır.

Peygamberler tarihine bakıldığında onların da tarihte ciddi dönüm noktaları oluşturdukları, Kudüs ve Mekke gibi kurdukları ve bulundukları mekânların hala insanlığın mihver noktaları olduğu bir gerçektir. Ancak peygamberler hep hakkın ve haklının yanında yer almışlar, zalimlere ve haksızlara karşı açık mücadele vermişlerdir. Ne gizli faaliyeti yürütmüşler ne de büyük kıyımlara yol açacak silahlı mücadeleye girişmişlerdir. Özellikle zalimlere karşı yürütülen mücadelede Hz. İbrahim'in Nemrut'a, Hz. Musa'nın Firavuna, Hz. Nuh'un ve Hz. Lut'un şehir magandalarına karşı yürüttüğü mücadele kayda değerdir. Diğer peygamberler ise daha çok haksızlıklara, hukuksuzluklara ve alt sınıfa yönelik zulümlere karşı mücadele etmişlerdir. İncelendiğinde bu mücadelelerinde yeraltı/gizli bir faaliyet yürütmedikleri gibi hemen örgütlü bir silahlı eyleme de geçmemişlerdir. İşin insani ve tabii mecrada çözülmesi için var güçleriyle çalışmışlar ve muhataplarını iknaya uğraşmışlardır. Ama muhatapları yıkma ve yok etme peşinde oldukları ve kendilerinden başka otorite ve hak sahibi tanımadıkları için ilahi gazaba uğramışlar ve helak olmuşlardır. Mısır'ın yükselişi Hz. Yusuf dönemi firavununun akılcıca davranarak ilahi bilgiye kulak vermesiyle gerçekleşirken, düşüşü Hz. Musa dönemi firavununun İsailoğullarına zulümlerinin peşi sıra gelmiştir.

Hız. Talut, Hız. Davud ve Hız. Süleyman etrafında kenetlenen Yahudiler, onlar döneminde yükseliş, adalet ve hakkın yanında olma dönemlerini yaşarken Hız. Zekeriya, Hız. Yahya ve Hız. İsa'ya yaptıkları suikastlar ve zulümlerle ilahi gazaba uğramışlar ve bir daha rahat ve huzur yüzü görmemişlerdir. Günümüzde kurdukları İsrail devletiyle adeta Hitlerin kendilerine uyguladığı zulmü Filistinlilere uygulayarak hem kendilerinin hem de dünyanın huzur iklimine zarar vermeye devam etmektedirler. Nitekim tarihte Hız. İbrahim'i ateşe atmak, Nemut ve yandaşlarına yaramadığı gibi; Hız. Lut'u, inananları ve ailesini yok etme veya sürgüne gönderme çabası Sodom ve Gomore cinsel sapkınlarına pahalıya mal olmuştur. Zaten onlar bu eğilimleriyle insanlığın doğal üremesine zarar verdiklerini dahi anlayamamışlar ve adeta insanın kökünü kazıyacak bir sapkınlık içinde olduklarını görememişlerdir. Bu örneklerden anlaşıldığı gibi peygamberler tarihi insanlık

⁵ Matürîdî, *Te'vîlât Ehli's-Sunne*, II, 610; Adem Apak, *Ana Hatlarıyla İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü*, İstanbul: Ensar Neşriyat 2016, s. 72-82.

tarihi içinde iyinin hatırlatılması ve kötünün sonucunun nelere mal olacağının gösterilmesi tecrübelerinin toplamıdır.

Sonuç

İnsanlık tarihi ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem ile başladığından peygamberlerin tarih üzerinde etkisinin büyük olması da kaçınılmazdır. İnsanları yaratan Yüce Allah gönderdiği peygamberler ve indirdiği ilahî kitaplarla her daim onlara yol göstermiş, haktan ve doğrudan sapmamaları hususunda ihtarda bulunmuştur. Ancak insan kendisine tanınan özgürlük dünyasında hak ve doğrunun yanında almakla birlikte kimi zaman hatta çoğu zaman hak çizgiden sapmış; davranışlarıyla yaptıklarıyla tarihte büyük dönüm noktaları oluşturan bir başat figür olmayı başarmıştır. Bu başarılar onu iyinin en yükseğine çıkardığı gibi kötünün de en dibine indirmiş, kazanmanın ve kaybetmenin tecrübesini bizzat kendi şahsında yaşamış ve mensubu olduğu insanlık tarihinde kimi zaman iyi kimi zaman kötü izler bırakmıştır. Peygamberler, bu iyi ve kötü mücadelesinin sahnelendiği dünya ortamında bir yönüyle insanlara hak, iyi ve güzel hedefi göstermişler, diğer yönüyle onları kötü ve yanlıştan döndürme noktasında ikaz etmişlerdir. Peygamberler halkasının son hedef göstericisi ve ikaz edicisi ise rahmet elçisi Hz. Muhammed Mustafa'dır (sav). Bundan sonraki tarih O'nun hedeflerine yönelen, davasına gönül veren ve kelimesini yüceltenlerle; yanlış ve sapkın yolda yürüyenler, hakikati doğru yolun dışında arayanlar, zulüm ve haksızlığı meslek edinenlerle olacaktır ve zaten olmaktadır.